

Görbe Tükör

Mottó: Az okszerű természetvédelemnek nincs alternatívája

A WWF az erdők állapota és kezelése alapján elkészítette és az Erdészeti Lapok májusi számában közzétette az európai országok rangsorát. Ebben – az erdész-társadalmat meglepve – Magyarország Törökország után csak a kilencedik helyet érte el.

Egy egész kontinensre kiterjedő, azonos elvű és beltartalmú minősítő rendszer elkészítése nehéz és talán lehetetlen feladat. Véleményem szerint, a Magyarországra nem hízelgő helyezés legfőbb oka az, hogy a minősítő rendszer nem tudta kezelni az erdős-tyepp klímában történő fatermesztés sajátosságait. „Erdeink” negyede az erdős-tyepp klímában tenyészik, ahol az őshonos fajokból álló erdők telepítése és fenntartása ökológiai okokból rendkívül korlátozott. Mindezekből következik, hogy a térségben csak megfelelő szakmai megalapozottsággal lehet számon kérni a természetközeli erdőgazdálkodást. Az erdőgazdálkodás természetközelségét minősítő mutatók képzésénél az 1,8 millió hektáros „erdőterületet” – mint viszonyító számot – arra a területre kellett volna redukálni, melyen ökológiai és ökonómiai szempontok együttes figyelembevételére alapján a természetközeli erdőgazdálkodás egyáltalán lehetséges.

A WWF szerint ültetvénynek, az MTA Erdőgazdálkodási Albizottsága szerint kultúrerdőnek és faültetvénynek definiált „erdőkben” értelmetlen számon kérni és minősíteni az erdőgazdálkodás természetközelségét. Ezen „erdők” vonatkozásában a természetvédelemnek csak azt lenne szakszerű vizsgálni, hogy a földhasználat e formájának van-e ésszerű – a földtulajdonosnak megfelelő jövedelmet nyújtó – természetkímélőbb alternatívája.

A májusi szám mellékleteként közreadtuk azt a pontrendszert, melynek alapján a WWF Magyarország értékelte a magyar erdőgazdálkodást. Félreértés ne essék, a WWF-fel közös kiadvány a melléklet anyagi konzekvenciájára értendő, nem az értékelés tartalmi részére, mellyel természetesen több ponton kétségeink vannak.

(A szerk.)

Véleményem szerint a WWF által készített minősítés mintegy egynegyede erősen vitatható.

Ezen, általam vitatott szempontoknál az erdőgazdálkodás az elérhető pontoknak csak alig 20%-át érte el. Ha ez igaz, igen nagy a baj! Ha pedig nem igaz, ez a minősítés megalapozatlanul dehonosztaló az erdész-társadalomra.

Fentieken túl

több olyan minősítési szempont is van, ahol a jelenlegi kormányzati munkamegosztás alapján a természetvédelem marasztalható el mulasztásos vétségben, ugyanakkor ennek ódiuma – a minősítő pontok elmaradása – az erdőgazdálkodásra hull vissza.

Észrevételek az általam vitatott minősítési szempontokhoz.

1.10., 11. Az erdőtalajok túlhasználata

Minősítési szempont: Milyen arányban állnak rendelkezésre megbízható adatok a talajok termőképességét még nem befolyásoló, kiszállítható biomassza mennyiségéről?

Minősítés az elérhető pontok százalékában (minősítés): 17%.

Az erdőtalajok túlhasználatának problémája gyakorlatilag csak a rövid rotációjú, intenzív technológiák mellett vetődik fel, amikor is a teljes dendromassza igen nagy gyakorisággal kiszállításra kerül. Ezzel szemben a hagyományos gazdálkodás során meglehetősen ritkán és csak az 5 cm-nél vastagabb faanyag kerül kiszállításra, a tápelemek nagy része gallyakban és levelekben a vágásterületen marad.

A minősítő szemponttal szemben az erdőtalajok termőképességének megőrzésében sokkal nagyobb jelentőséggel bír a legeltetés és az alomszedés tilalmazása, valamint a talajárnyalás, melynek eszköze az optimális záródási viszonyokra való törekvés a fatermesztési ciklus egésze során.

2.1. Erdősítések (telepítés) által létrehozott speciális környezeti érték

Minősítési szempont: Az ember által lecsökkentett erdőterületek növelésében a lehetőségek mennyire kihasznál-tak?

Minősítés: 0% (a telepítések célállománya 70%-ban akác és nemes nyár, továbbá a védelmi és szociális célt szolgáló telepítések aránya nem éri el a 12%-ot).

Az erdőtelepítési program ügye és jövője nemzetgazdasági stratégiai kérdés, hiszen többszázezer hektár mezőgazdaságilag jövedelmet nem hozó termőföld hasznosításáról van szó, amely akár százezer földtulajdonost is érinthet. A racionális földhasznosítás gyakorlati megvalósulását szolgáló erdőtelepítési program ilyen minősítése komoly akadály lehet a majdani EU-források hozzáférhetőségének.

A minősítés több szempontból elfogadhatatlan. Az őshonos fajokból álló célállományok arányát nem az arra alkalmas telepítési területhez viszonyítja, hanem az összeshez. Ezen túlmenően az erdőtelepítések környezeti értékét kizárólag természetvédelmi szempontokra szűkíti le, holott – különösen az ESZTY klímában – a kultúrerdők és faültetvények jelentős környezetvédelmi szerepet is betöltenek (szél, defláció, erózió, pormegkötés, mikroklíma-javítás, szénmegkötés). Mindezek alapján nem szabad misztifikálni az elsődleges rendeltetést, hiszen a többcélú erdőgazdálkodás a célok egyidejű érvényesülését jelenti.

2.5., 2.7. Az ember által nem zavartnak minősített erdőterületek nagysága és aránya

Minősítési szempont:

– abszolút érték (100 ha),

– az erdőterülethez viszonyított arány (minimum 2,5%).

Minősítés: 0%.

Az ember által nem zavart erdőterületnek a 100 ha-os mennyisége nyilvánvaló elírás. Véleményem szerint e kategóriába sorolhatók az erdőrezervátumok, a talajvédelmi rendeltetésű erdők nagy része, távlatokban pedig a fokozottan védett erdők is.

Az ember által nem zavart erdők aránya a kultúrerdőkre és faültetvényekre nem értelmezhető, így ebből a szempontból közömbös az akác és nemes nyár 27%-os térfoglalása.

Megjegyzem, hogy véleményem szerint a természetközeli (inkább természetyszerű) és ember által nem zavart erdő fogalma más.

2.6. Az ültetvényekre vonatkozó adatok minősége

Minősítési szempont: Az akácállományok nem mindig soroltattak be az ültetvények területébe.

Minősítés: 0%.

Az erdőgazdálkodás és természetvédelem közötti szakszerű párbeszéd egyik akadálya a fogalmak tisztázatlansága. Az ültetvény fogalmát eltérő módon definiálja az erdőtörvény, az MTA Erdőgazdálkodási Albizottsága és a természetvédelem. Ez minden adatkezelésnél súlyos hiba forrása. Az Erdészeti Adattár természetesen az erdőtörvény szerint kategorizál.

2.8. Kormányzati célkitűzések a faültetvények természetközeli erdővé alakításával kapcsolatban

Minősítési szempont: Magyarországnak nincs Országgyűlés által jóváhagyott erdőstratégiája és ebből eredően nincs egyértelmű célkitűzése a faültetvények természetközeli erdővé alakítására sem.

Minősítés: 0%.

A Környezetvédelmi Minisztériumnak (KÖM) – mint a kormányzat részének – határozott törekvése van a faültetvények átalakítására, melyet a természetvédelmi oltalom alatt álló erdőterületeken érvényre is juttat.

2.14. Az élőhelyi tényezőkhöz való alkalmazkodásra vonatkozó adatok minősége

Minősítési szempont: Van-e megbízható becslés az erdészeti beavatkozások termőhelyre és élőhelyre gyakorolt hatásáról?

Minősítés: 0%.

Az erdészeti beavatkozásokról háttanulmányokat írni abszurdnak tűnik. Ehelyett a szokásos erdőgazdálkodási technológiákat, valamint az erdőtervezés és felügyelet irányelveit át kellene engedni a biológiai sokféleség három színterének a „rostáján” (etikai kódex).

2.15. Az élőhelyi tényezőkhöz való alkalmazkodás

Minősítési szempont: Öreg fák, valamint álló és kidőlt, elhalt fák megőrzésének a mértéke.

Minősítés: 0%.

Az öreg fák tisztelete és meghagyá-

sa évszázados erdészehagyomány, melyet minden erdőjáró tanúsíthat. Legidősebb fáinkról a szakma nyilvántartást is vezet (dr. Bartha D. és dr. Oroszi S. Magyarország faóriásai és famatuzsálemei). Mivel azonban a fatermesztés egy termelőágazat – ahol a tulajdonosnak jogai és elvárásai vannak –, erre csak korlátozott mértékben kerülhet sor.

2.19. A természetes/nagy időléptékű zavarásokhoz alkalmazkodott erdők kezelése

Minősítési szempont: Az erdészeti beavatkozások milyen mértékben őrzik meg az erdőborítást (minimum 15%)?

Minősítés: 0% (87% tarvágás, 13% felújítógvágás, 0,01% szálalógvágás).

Az elmarasztalást indokló véghasználatimód-arányok félrevezetőek. A véghasználati területek mintegy kétharmadát magról történő természetes felújulásra képtelen akácok, nyárasok, füzesek és fenyvesek adják, melyeknél a tarvágásnak nincs alternatívája. Az erdőborítás folyamatossága elvi síkon csakis a bükk, tölgy, cser és egyéb keménylomb-állományokban kérhető számon.

2.21. Az álló és kidőlt, elhalt fák kezelése a fatermesztési rendeltetésű erdőkben

Minősítési szempont: Az állomány veszélyeztetése nélkül milyen mértékben hagyják vissza az újonnan elhalt fákat (minimum 15%)?

Minősítés: 25%.

Az alacsony pontszám oka, hogy a vizsgált évben az országosan betervezett 100 000 m³ egészségügyi termelésnek az ötszöröse került kitermelésre, azaz veszélybe került egy sajátos élőhely. Ez túlságosan sablonos, „írásztalaszagú” megközelítése a problémának.

2.26. Az erdősitések szaporítóanyagának genetikai jellemzői

Minősítési szempont: Az erdősitésekhez milyen arányban használnak helyi vagy származási körzeten belüli szaporítóanyagot (minimum 15%)?

Minősítés: 25%.

A természetyszerű erdőgazdálkodásban – és csakis ott – ez alapvető kérdés. Ugyanakkor az indoklás – hogy az erdősitéseket 30%-ban nem őshonos fajokkal végzik – nem ad választ a minősítési szempontra, hiszen az akác és nem nyár szaporítóanyagból kultúrerdő vagy faültetvény lesz és nem természetyszerű erdő. Származási körzet csakis a természetyszerű erdőgazdálkodásban értelmezhető.

2.27. Pesticidok és herbicidek erdőgazdasági felhasználása

Minősítési szempont: Milyen gyakran kerül sor a talajban tartósan visszamaradó növényvédő szerek használatára?

Minősítés: 25% (évi 2000 ha kezelt terület).

Azzal egyet kell érteni, hogy a természetközeli erdőgazdálkodás szokásos technológiai rendjébe a rendszeres vegyszerhasználat nemigen fér bele, ugyanakkor bizonyos esetekben (pl. akác, szeder és siskanád kiirtása, cserebogár elleni védekezés, magcsávázás) alkalmazása megkerülhetetlen. Le kell szögezni azt is, hogy az erdőgazdálkodás növényvédelme alapvetően eltér a mezőgazdasági alkalmazástól, hiszen erre csak vágásfordulóként kerül sor és nem összefüggő nagy területen. Ez a gyakorlat nem gátolja az élőhely regenerálódását. A 2000 ha-os mennyiség alapján megállapított minősítést indokolatlanul szigorúnak találok, különösen akkor, ha e szám nem csak a természetyszerű erdőkre vonatkozik.

3.1. Az erdősitések által létrehozott, kifejezetten szociális értékek

Minősítési szempont: Az erdősitések során a szociális és kulturális igények milyen mértékben kerülnek kielégítésre?

Minősítés: 0% (az erdősitéseknek csak 10%-a védelmi és 1,7%-a szociális rendeltetésű).

Az erdősitések alig 12%-nyi védelmi és szociális rendeltetése kísértetiesen megegyezik a 2.1 ponttal (erdőtelepítés), ugyanakkor a fejezet címéből (Erdők...) erdőfelújítás következne. Hol és mit kellene tenni a kifejezetten szociális értékek érvényesítése érdekében, különös tekintettel a többcélú erdőgazdálkodás egyidejű érvényesítésének az elvére?

4.9. Az erdőtelepítések erdőállomány-típusai

Minősítési szempont: Az elmúlt öt évben végzett erdőtelepítésekben a leendő természetszerű állományok aránya milyen mértékben haladta meg a 60%-ot?

Minősítés: 0%.

Ismételten téves (l. 2.1. pont) a viszonyítási alap. Csak az őshonos állományok létesítésére alkalmas termőhelyekhez lehet viszonyítani a teljesítést és nem az összes erdőtelepítési területhez. ESZTY klímában őshonos fajokból álló zárt erdő kizárólag többletvíz-hatás mellett telepíthető. A nagy folyószabályozások óta az Alföldön ilyen termőhely nagyon kevés van.

4.11., 12. Az erdők többcélú hasznosítása

Minősítési szempont:

– vannak-e világos kormányzati célkitűzések a fatermesztési rendeltetésű erdők többcélú hasznosítására,
– a fatermesztési rendeltetésű erdők többcélú hasznosítása milyen mértékben haladja meg a 60%-ot?

Minősítés: 33%.

A Buenos Airesben 1972-ben megtartott VII. Erdészeti Világkongresszuson éppen magyar javaslatra nyert elfogadást az az irányzat, hogy az erdőgazdálkodásban a termelési, környezetvédelmi, valamint a szociális-üdülési funkciók együttes kielégítésére kell törekedni. Ebben az állásfoglalásban a hangsúly a funkciók együttes kielégítésén van, hiszen egy polgári demokráciában a tulajdonjog – az erdőből származó javak szedése – vagy kompromisszum alapján (ez a többcélúság), vagy alapos közértesítés esetén – törvénnyel szabályozott módon és kompenzáció ellenében – korlátozható. A fatermesztési elsődleges rendeltetés indokolatlan visszaszorítása az erdőfenntartás anyagi alapjait is veszélyezteti.

Az Adatbázis szerint a talajvédelmi rendeltetésű erdők területének 45%-a fatermő képesség (gyenge termőhely) címén került besorolásra. A jelenlegi közgazdasági körülmények között adminisztratív úton rendkívül egyszerű lenne a talajvédelmi rendeltetésű erdők arányának további növelése.

Téves az a felfogás is, hogy a kultúrerdők és faültetvények csak fatermesztési célt szolgálnak. Ezen „erdők” környezetjavító-védő szerepe elvitatathatlan (szél, erózió, defláció, pormegkötés, mikroklima-javítás, szénmegkötés). Mindezekből következik, hogy az erdők elsődleges rendeltetése inkább

csak hangsúlyeltolódást jelent, a többcélúság – szakszerű erdőgazdálkodás esetén – automatikusan valósul meg.

4.16. Talaj-, víz-, lavina- és tűzvédelmi erdők területe

Minősítési szempont: Ahol az erdők töltik be a címbeli feladatot, a védett erdők aránya milyen mértékben haladja meg a 60%-ot?

Minősítés: 0%.

A címbeli erdőfunkciók tipikusan a magas hegységek és a mediterrán erdőgazdálkodását érintik. A Kárpátok elcsatolásával (vízgyűjtő) hazánkban e téma jórészt okafogyottá vált. Erdőtelepítések során a talajvédelmi elsődleges rendeltetésű erdők arányának adminisztratív jellegű jelentős növelése nem indokolt, hiszen az erózióval vagy deflációval erősen veszélyeztetett területek mennyisége nem túl jelentős, ugyanakkor minden erdő, kultúrerdő és faültetvény védi a talajt (l. 4.11., 12. pont).

5.1., 5.2., 5.8. A védett területek aránya és eloszlása, az adatok minősége

Minősítési szempont:

– nincs állapotleírás az erdőtársulások kiterjedéséről,
– milyen mértékben felel meg a GAP analízisnek a védett területek aránya és országos elhelyezkedése?

Minősítés: 20%.

Az erdőtársulások állapotleírásának a hiányáért a jelenlegi kormányzati munkamegosztás alapján az erdőgazdálkodás nem marasztalható el.

Erdőművelési ágon belül a védett területek aránya az európai átlagot mintegy négyszeresen meghaladva, jelenleg 20%. E mutató helyett a védelem alá vonás mértékét szakszerűbb lenne az erdőművelési ágú területek a kultúrerdővel és faültetvényekkel csökkentett mértékéhez viszonyítani. E mutató hozzávetőlegesen 40%-ra becsülhető!

A WWF a védett területek országos eloszlását nulla százalékpontra minősíti. Úgy tűnik, hogy a védelem alá vonásban a végrehajtás megelőzte az elméleti alapok kidolgozását.

5.10., 11. Aktív természetvédelem és a kezelési tervek

Minősítési szempont:

– a kezelési tervvel ellátott védett erdők aránya milyen mértékben haladja meg a 60%-ot,
– az aktív természetvédelmi kezelést igénylő erdők aránya milyen mértékben haladja meg a 15%-ot?

Minősítés: 33%.

A kezelési tervek kidolgozása a KÖM feladata, e tekintetben az erdészeti igazgatás mulasztásban nem marasztalható el.

A természetvédelmi célú élőhely-rekonstrukció a jelenlegi és elmarasztalt, alig tízszázalékos szintről az erdőgazdálkodók anyagi érdekeltségének rendezése nélkül aligha mozdítható ki (Természetvédelmi törvény 72. §-a).

5.13. A védett területek nagyságának jövőbeni változása

Minősítési szempont: A GAP analízis szerinti mérték milyen időtávlatban (5–20 év) érhető el?

Minősítés: 50%.

A természetvédelem jelenlegi gyakorlata alapján megállapítható, hogy a természetvédelmi oltalom alá vonás a tulajdonjognak olyan súlyos korlátozást jelent, ami már a kisajátítás jegyeit viseli magán.

A termőföld és benne mintegy 750 000 ha erdőterület politikai döntés alapján magántulajdonba került. A tulajdonjog Alkotmányban rögzített olyan alapjog, amelynek korlátozása szigorú feltételekhez kötött, még állami tulajdon esetében is. Polgári demokráciában a tulajdonjog korlátozása kompenzációköteles, aminek teljesíthetősége viszont a nemzetgazdaság teherbíró képességétől függ. A nagyarányú és kompenzáció nélküli korlátozás pedig a vidék emberelertő képességét csökkenti, ami viszont ellentétes a kormányzat célkitűzéseivel. Mindezek alapján a védelem alá vonás kívánatos mértékének nem lehet egyedüli mércéje a GAP analízis.

Megjegyzem továbbá, hogy a faanyag – legyen az ipari alapanyag vagy energiahordozó – helyettesítése kizárólag a környezetvédelem terheinek fokozásával oldható meg. Az újratermelhető ipari alapanyagok és energiahordozók indokolatlan háttérbe szorítása a fenntartható fejlődés elvével is ellentétes. Sajnálatos, hogy a természetvédelmi törekvések esetenként a környezetvédelem érdekeivel is ellentétesek.

Az erdőgazdálkodás jelenlegi gyakorlata természetvédelmi szempontból sok vonatkozásban valóban kritizálható, ugyanakkor a kép nem olyan sötét, mint amilyennek azt a WWF lefesti. Sok minősítési szempont szakmailag megalapozottan kifogásolható, és ebből eredendően – az erdészetszadalom szakmai becsületének a helyreállítása céljából – a minősítés felülvizsgálatra szorul.

Bartha Pál